

YAKINDOĞU'DA KURULAN HAÇLI DEVLETLERİ

Birsel Küçüksipahioğlu

Özet: Dünya tarihinin en önemli olayları arasında yer alan Haçlı Seferleri Papa II. Urbanus'un 1095 yılında Clermont'ta yaptığı çağrı ile başlamış ve 200 yıllık bir döneme damgasını vurmuştur. Doğu'ya yönelik dokuz büyük seferin yapıldığı bu seferlerden Birinci Haçlı Seferi'nde Haçlılar tarafından Anadolu'da Urfa ve Antakya'da, Yakındoğu'da ise Kudüs ve Trablusşam'da Haçlı devletleri kurulmuştur. Birinci Haçlı Seferi'nin sonunda 1099 yılında kurulan Kudüs Haçlı Krallığı, Kral I. Baudouin döneminde genişleme siyaseti göstermiş ve bu durum II. Baudouin zamanında da devam etmişti. II. Baudouin bu süreçte Halep ve Harput emri olan ve haçlılara karşı olağanüstü mücadelesiyle tanınan büyük Türk beyi Belek tarafından tutsak edilerek Harput Kalesi'nde hapsedildi. Ancak Belek'in 1124 yılı Mayıs ayında hayatını kaybetmesi ile yerine geçen akrabası Timurtaş tarafından 16 Haziran 1124 tarihinde serbest bırakıldı. Salahaddin Eyyubi tarafından 4 Temmuz 1187 yılında yapılan Hittin Savaşı ile krallığa büyük bir darbe vuruldu ve ardından 2 Ekim 1187'de Kudüs ele geçirilerek bu Haçlı krallığına son verildi. Ancak Haçlılar 12 Temmuz 1191'de Akkâ'yı zabtederek "İkinci Krallık" adı altında yönetimlerini buradan sürdürmeyi başardı. 1109 yılında Birinci Haçlı Seferi liderlerinden Raymond de St. Gilles'in oğlu Bertrand tarafından kurulan Trablus Haçlı Kontluğu ise 1187 yılına kadar müstakil olarak varlığını sürdürmüştür. Bu tarihten itibaren Antakya Haçlı Prinkepsliği'nin yönetimi altına girmiştir. Trablus Kontları olan Bertrand, Pons, II. Raymond ve III. Raymond topraklarının genişlemesi için çaba sarfederken aynı zamanda ortak hristiyan gayeleri için bir araya gelmekten ve diğer haçlı devletlerine yardım etmekten geri kalmamışlardır.

Anahtar Kelimeler: Haçlı Devletleri, Yakın Doğu

Crusader States In The Near East

Abstract: *The Crusades, which are among the most important events in World history, started upon the call of Pope Urbanus II in 1095 and had a great impact on the following 200 years. In the first one of these Crusades to the East, which were nine in total, the Crusaders founded crusader states in Urfa and Antioch in Anatolia and in Jerusalem and Tripoli in the Near East. The Jerusalem Crusader Kingdom, founded in 1099, at the end of the First Crusade, followed an expansionist policy during the reign of King Baldwin I, which continued during the reign of Baldwin II, too. During this period, Baldwin was captured and imprisoned in the castle of Harput by Belek, the great Emir of Aleppo and Harput who was known for his extraordinary struggles against the crusaders. Yet, with the death of Belek in May 1124, he was released from imprisonment by Timurtaş, a relative of Belek, on 16 June 1124. The Kingdom was first defeated by Salahaddin Eyyubi in the Battle of Hittin on 4 July 1187 and then ended on 2 October 1187. However, the Crusaders conquered Acre on 12 July 1191 and started to continue their rule from here under the name of "the Second Kingdom". The Crusader County of Tripoli founded in 1109 by Bertrand, the son of Raymond de St. Gilles, one of the leaders of the First Crusade, continued until 1187 and then came under the rule of the Crusaders in Antioch. While, on the one hand, struggling to expand their territories, the Tripoli counts Bertrand, Pons, Raymond II, Raymond III also united, on the other hand, for the common Christian goals and helped the other Crusader states.*

Keywords: Crusader States, Near East

Batı dünyasının, XI. yüzyılın ortalarından itibaren batıya doğru hızla ilerleyerek Suriye ile Filistin'e giren ve Anadolu'yu yurt edinme mücadelesi veren Türkleri buldukları bölgelerden atmak, Anadolu ile birlikte Yakındoğu'yu kendi hâkimiyetinde birleştirmek için başlattığı temelde siyasî amaçlı askeri harekete "Haçlı Seferleri" adı verilir. Ancak Batı, bu amacını gizleyebilmek için "Kutsal toprakları kurtarma" ifadesini kullanmayı tercih etmiştir. Dünya tarihinin en önemli olaylarından biri olarak kabul edilen bu hareket 1096 yılında başlamış ve yaklaşık 200 yıllık bir döneme damgasını vurmuştur. Bu süreç içinde Haçlılar tarafından Doğu'ya dokuz büyük sefer yapılmıştır.¹

Doğu'ya yapılan büyük seferler içinde Haçlılar açısından tek başarılı sefer Birinci Haçlı Seferi'dir ve ilk kez Papa II. Urbanus'un Clermont Konsili'nde (18-28 Kasım 1095) yaptığı çağrı üzerine resmen başlamıştır.² Papanın konuşmasının etkisiyle dönemin Avrupa krallarının katılmadığı sadece asillerin katıldığı Birinci Haçlı Seferi orduları yola çıktılar. Aralarında Hugue de Vermandois, Aşağı Lorraine Dükü Godefroi de Bouillon, Güney İtalya Normanlarının reisi Bohemund, Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles, Normandia Dükü Robert, Blois Kontu Etienne, Flandre Kontu II. Robert'in olduğu bu asillerin idaresindeki ordular Anadolu'da ilerlerken 10 Mart 1098'de Urfa'da,³ 28 Haziran 1098 tarihinde de Antakya'da⁴ Haçlı devletleri kurdular.

Anadolu topraklarında kurdukları bu devletlerden sonra Haçlılar Toulouse Kontu Raymond de St. Gilles'in liderliğinde Kudüs'e gitmek için Yakındoğu topraklarında ilerlemeye başladılar. Kefertâb, Masyaf, Hısnü'l-Ekrâd, Beyrut-Sayda-Sûr-Akkâ-Hayfa-Kaysâriye-Arsuf ve Remle üzerinden kısa süre

¹ Işın Demirkent, *Haçlı Seferleri*, İstanbul, 1997, s. 1-4; aynı yazar, "Haçlı Seferleri Düşüncesinin Doğuşu ve Hedefleri", *İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi*, Prof. Dr. Hakkı Durusun Yıldız Hatıra Sayısı, No: 35, 1994, s. 65-78; aynı yazar, "Haçlı Seferlerinin Mâhiyeti ve Başlaması", *Haçlı Seferleri ve XI. Asırdan Günümüze Haçlı Ruhu Semineri* (26-27 Mayıs 1997), İstanbul, 1998, s. 1-14.

² Fulcherius Carnotensis, *Gesta Francorum Iherusalem peregrinantium*, RHC. occ., III, s. 321, trc. *Fulcher of Chartres. A History of the Expedition to Jerusalem 1095-1127*, Knoxville, 1969, s. 62. Ayrıca bkz. Steven Runciman, *A History of the Crusades*, 3 cilt, London, 1951-54, trc. Fikret İşıltan, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, 3 cilt, Ankara, 1989, s. 83.

³ Urfa Haçlı Kontluğu Aşağı Lorraine dükü Godefroi de Bouillon'un kardeşi Baudouin de Boulogne tarafından kuruldu. Kontluğa 24 Aralık 1144 tarihinde Musul ve Haleb hâkimi İmâdeddîn Zengi son verdi. Geniş bilgi için bkz. Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi* (1098-1146), 2 cilt, Ankara, 1987, 1990; Birsal Küçüksipahioğlu, "Haçlı Devletleri", *Türkler*, VI, Ankara, 2002, s. 687 vd.

⁴ 28 Haziran 1098 tarihinde ele geçirildikten sonra Güney İtalya Normanlarının reisi Bohemund, ardından da halefleri tarafından idare edilen Antakya Haçlı Prinkepsliği 18 Mayıs 1268 yılında Memlûk Sultanı Baybars tarafından ortadan kaldırıldı. Bkz. Küçüksipahioğlu, *a.g.m.*, s. 690 vd.

önce Fâtîmîlerin eline geçmiş olan Kudüs'e 7 Haziran 1099'da geldiler ve şehri kuşatma altına aldılar. Haçlılar malzemeleri ve kuşatma aletleri olmadığı için zorlanmakta ayrıca yiyecek sıkıntısı yüzünden de açlık çekmekteydiler. Kudüs'teki Fâtîmî Valisi İftiharüddeve'nin kuyuları kapattırması ve zehirletmesi sebebiyle bu sıkıntılara susuzlukta eklendi. Bu yüzden kuşatmaya daha fazla devam edemeyeceklerini anladıklarından, şehri hemen ve hücumla almanın kendileri açısından daha doğru olacağını düşündüler. Ancak yaptıkları ilk saldırıdan sonuç alamadılar. Bununla birlikte kısa süre sonra Yafa Limanı'na gelen iki Cenova ve dört İngiliz gemisinin getirdiği erzak ve malzeme yardımıyla tekrar ümitlendiler ve hemen Kudüs'ü ele geçirebilmek için sur merdivenleri başta olmak üzere gerekli aletleri yapmaya başladılar. Hazırlıklarını tamamladıktan sonra 15 Temmuz 1099'da şehre tekrar bir saldırı daha gerçekleştirdiler ve sonuçta Kudüs'e girmeyi başardılar. Haçlılar Kudüs'te dünya tarihinde görülmemiş bir kıyım yaparak bütün Müslümanları ve onlara yardım ettikleri düşüncesiyle bütün Yahudileri katlettiler.⁵ Bu manzarayı Haçlı tarihçisi Raimundus Aguilers, "*Bazılarının kafaları uçuruldu, bazıları oklarla delik deşik edildi, bazılarında uzun uzun işkenceler yapıldı ve sonra yakıldı. Evlerde, sokaklarda yığınlarla kafalar, ayaklar, eller vardı. İnsanlar ve şövalyeler cesetlerin üzerinden geçip koşuyordu. Haçlılar dizlerine kadar kan gölü içerisinde at sürdüler*"⁶ şeklinde ifade ederken diğer bir Haçlı tarihçisi Fulcherius Carnotensis de "... Süleyman Mabedi'nin içinde onbinlerce insanın kafası kesildi. Hiç kimsenin yaşamasına izin verilmedi. Kadınlar ve çocuklar bile ölmekten kurtulamadı" demektedir.⁷ Şehrin alınmasından sonra Haçlılar Kutsal Mezar Kilisesi'ne giderek Tanrıya şükür duası yaptılar ve ardından şehrin yönetimini kral unvanı kullanmamak şartıyla kabul eden Godefroi de Bouillon'a verdiler. Godefroi kendisinin "*Kutsal Mezar'ın Savunucusu*" olarak isimlendirilmesini arzu ettiğini bildirdi. Böylece Birinci Haçlı Seferi sonunda Yakın-doğu topraklarında Kudüs'te bir Haçlı krallığı kuruldu. Godefroi'nin ölümünden sonra yerine kardeşi Urfa Kontu Baudouin de Boulogne geçti. Artık o ve ondan sonra gelen halefleri doğrudan Kudüs kralı unvanı taşımaya başladı.

⁵ Raimundus Aguilers, *Historia Francorum qui Ceperunt Iherusalem*, RHC. occ., III, s. 293, 295, trc. J. H-L. L. Hill, *Raymond d'Aguilers*, Philadelphia, 1968, s. 116-119; Albertus Aquensis, *Liber Christianae Expeditionis pro Ereptione, Emundatione et Restitutione Sanctae Hierosolymitanae Ecclesiae*, RHC. occ., IV, v, 46, s. 463-464, 470-71, trc. H. Hefele, *Albert von Aachen. Geschichte des ersten Kreuzzuges*, 2 cilt, Jena, 1923, I, s. 278 vd., s. 284-286. Krş. Runciman, *a.g.e.*, I, s. 205 vd.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 46 vd.; Birsal Küçüksipahioğlu, *Trablus Haçlı Kontluğu Tarihi (1109-1187)*, İstanbul, 2007, s. 42 vd.

⁶ Raimundus Aguilers, RHC. occ., III, s. 300, trc. J. H-L. L. Hill, s. 127-128.

⁷ Fulcherius Carnotensis, RHC. occ., III, s.355 vd, trc. Ryan, s. 121-122.

Yeni kral 1100-1118 yılları arasında süren yönetimi boyunca krallık topraklarını genişletmekle uğraştı. Sûr ve Askalan hariç bölgede Müslümanlara ait Akkâ, Hayfa, Sayda, Arsûf, Nablus, Beyrut, Kaysâriye gibi şehirleri ele geçirdi. Bu şehirlerin ele geçirilişinde tıpkı Kudüs kuşatmasında olduğu gibi Cenova, Venedik gibi batılı denizci devletlerin rolü oldu. Nitekim Arsûf ve Kaysâriye ile 1103 yılı Mayıs ayında Akkâ'nın zapt edilmesinde Cenovalıların yardımı kaçınılmazdı ve bu yardıma karşılık onlar şehrin üçte biri ve ticarî imtiyazlarla ödüllendirildi. Yine 13 Mayıs 1110 tarihinde Beyrut'un alınmasına da Cenovalılar yardım etti.⁸ I. Baudouin'in halefi II. Baudouin döneminde de (1118-1131) batılı denizci devletlerin şehirlerin alınmasında payı bulundu. Mesela 7 Temmuz 1124 yılında önemli bir şehir olan ve yönetimi Fâtımiler tarafından Dımaşk atabeyi Tuğtekin'e bırakılan Sûr'un zabtında bu sefer Venediklilerin desteği görüldü.⁹ II. Baudouin zamanı genelde şövalye tarikatları ile anıldı. Zira fakir hacılara yardım için çok önceden oluşturulmuş Hospitalier tarikatı bu kral zamanında kuruluş gayesi dışına çıkarak dinsiz olarak gördükleri Müslümanlara karşı savaşı ilke edindi ve bunun için yemin etmiş şövalyeleri bünyesinde barındırdı. Yani şövalye tarikatına dönüştü. Yine aynı kral döneminde bir başka şövalye tarikatı Templier kuruldu. Bu da ilk başlarda Kudüs'e gelen yolu güvenli kılmak ve hacıların emniyetini sağlamak için kurulmuştu ancak daha sonra Müslümanlara karşı yapılan bütün seferlere iştirak ederek krallık ordusunun askeri birliği, Müslümanların en büyük ve en zalim düşmanı oldu. Baudouin, bunları korumak sureti ile güçlenmelerini sağladı.¹⁰ II. Baudouin yönetimi esnasında Halep ve Harput emîri olan ve haçlılara karşı olağanüstü mücadelesiyle tanınan büyük Türk beyi Belek tarafından tutsak edilerek Harput Kalesi'nde hapsedildi. Ancak Belek'in 1124 yılı Mayıs ayında hayatını kaybetmesi ile yerine geçen akrabası Timurtaş tarafından 16 Haziran 1124 tarihinde serbest bırakıldı. Baudouin, serbest kalması karşılığında Esârib, Kefertâb, Zerdanâ ve Azâz Kaleleri'ni teslim etmeyi ve 80.000 dinar fidye vermeyi vaad etmişti ama haçlı reislerinin çoğunda görüldüğü gibi sözünde durmayarak vereceğini belirttiği kaleleri Müslümanlara teslim etmedi.¹¹ II. Baudouin'in ölümünden sonra yerine damadı Fo-

⁸ Fulcherius Carnotensis, *RHC. occ.*, III, s. 420-421, trc. Ryan, s. 196-197; Albertus Aquensis, *RHC. occ.*, IV, XI, 17, s. 670-671, trc. Hefele, II, s. 224. Krş. Runciman, *a.g.e.*, II, s. 58 vd.; Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 91; aynı yazar, *Urfa Haçlı...I*, s. 133; Küçüksipahioğlu, *a.g.e.*, s. 80.

⁹ Küçüksipahioğlu, *a.g.e.*, s. 109 vd.

¹⁰ Ebru Altan, "Templier ve Hospitalier Şövalye Tarikatlerinin Kuruluşu", *Belleten*, LXVI, Sayı: 245, Nisan 2002'den ayrı basım, s. 87 vd.

¹¹ Demirkent, *Urfa Haçlı...I*, II, s. 29 vd.; 54 vd.

ulque de Anjou geçti. Foulque, diğerleri gibi çok benimsenen, saygı duyulan bir kral olmasa da devletin devamı için çaba sarfetti. Ayrıca krallığın diğer Haçlı devletlerinin efendisi olarak görülmesi sebebi ile kendilerinden yardım isteyen Haçlı devlet yöneticilerine Kudüs Haçlı krallarının hepsinde olduğu gibi Foulque'da kayıtsız kalamadı. Nitekim Trablus Kontu II. Raymond kontluğa ait Montferrand Kalesi'nin İmâdeddin Zengi tarafından kuşatılması sırasında kendisine başvurduğunda hemen onun yanında yer aldı.¹² Foulque'un 1143 yılında ölümünden sonra sırayla kral olan oğulları III. Baudouin ve Amaury de ülkeleri için mücadeleyi sürdürdü. Hatta III. Baudouin İkinci Haçlı Seferi için Doğu'ya gelen Fransa Kralı VII. Louis'den krallık sınırlarını genişletmek için yardım umdu fakat kral tarafından bu istek kabul edilmedi.¹³ Amaury de özellikle Mısır'a Fâtımîlere yönelik saldırılarda bulundu. Kral IV. Baudouin ve çocuk yaştaki yeğeni V. Baudouin dönemleri krallıkta sorunlarla geçti ve bu dönemde Haçlıların karşısında onları Yakınoğ'u'dan uzaklaştırmak ve Kudüs'ü ele geçirmek gibi bir ideale bağlanmış Salâhaddin Eyyûbî gibi bir komutan bulunmaktaydı. Nitekim son Kudüs Kralı Guy de Lusignan döneminde Salâhaddin Eyyûbî 4 Temmuz 1187'de yapılan Hittin Savaşı ile Kudüs Haçlı Krallığı'na büyük bir darbe vurdu. Bundan sadece Kudüs değil diğer haçlılar da etkilendi. Hittin Savaşı'nda Kudüs Krallığı'nın askerî gücü yok edilip krallık yıkılırken Salâhaddin Eyyûbî de krallığa ait şehirleri ele geçirmeye başladı. Taberiyeye, Akkâ, Hayfa, Nablus, Sayda, Beyrut Askalân ve pek çok şehri zapt eden Salâhaddin 20 Eylül 1187'de Kudüs'ü kuşattı ve 88 yıldır Haçlı hâkimiyetinde olan şehri 2 Ekim 1187 yılında ele geçirdi. Haçlıların 1099 yılında Kudüs'te yaptıkları katliamın tam aksine hiç kimsenin öldürülmemesini, evlere dokunulmamasını ve çevrenin tahrip edilmemesini emretti. Kudüs'te kalmak isteyenlerin ise Trablus, Antakya ve Sûr'a gidebileceğini söyledi.¹⁴

Hittin yenilgisi ve Kudüs'ün Müslümanların eline geçmesi Avrupa'yı derinden sarstı. Papa III. Clemens'in öncülüğünde Avrupa'nın önde gelen krallarının Alman İmparatoru Friedrich Barbarossa, Fransa Kralı Philippe Auguste ve İngiliz Kralı I. Richard'ın katıldığı Üçüncü Haçlı Seferi orduları Kudüs'ü

¹² Runciman, *a.g.e.*, II, 154 vd.; Küçükspahioğlu, *a.g.e.*, s. 132 vd.

¹³ Willermus Tyrensis, *Historia rerum in partibus transmarinis gestarum*, RHC. occ., I, XVI, 29, s. 754 vd., trc. E. A. Babcock ve A. C. Krey, *A History of Deeds Done Beyond the Sea. By William Archbishop of Tyre*, 2 cilt, New York, 1943, II, s. 182-183. Krş. Ebru Altan, *İkinci Haçlı Seferi (1147-1148)*, İstanbul, 2003, s. 98 vd.

¹⁴ İmâdeddin Kâtib el-İsfehânî, *el-Fethu'l-kussî fi'l-fethi'l-kudsî*, Yay. Mahmud Subh, Kahire, 1962, s. 62 vd.; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil fi't-Târih*, terc. Özeydin, XI, s. 419 vd. Krş. Runciman, *a.g.e.*, II, 337 vd.; Ramazan Şeşen, *Salâhaddin Devrinde Eyyûbîler Devleti (h. 569-589/1174-1193)*, İstanbul, 1983, s. 74 vd.; Küçükspahioğlu, *a.g.e.*, s. 174 vd.

yeniden ele geçirebilmek için yola çıktı. Ancak bu seferde Haçlılar açısından başarıyla sonuçlanmadı. Bununla birlikte 2 Ekim 1187'den sonra Sûr şehrinde toplanan Haçlılar Akkâ şehrini kuşatmaya başlamıştı ve batıdan gelen İngiliz ve Fransız krallarının yardımı ile Akkâ kuşatması devam etmekteydi. 12 Temmuz 1191'de şehir Haçlıların eline geçti ancak bu onların çabasından ziyade içeride bulunan Müslüman garnizonun Salâhaddîn'in bilgisi dışında teslim olmasıyla sağlanabildi. Bundan cesaret alan Haçlılar Kudüs'ü almak için çok uğraştılar fakat olmadı. Bunun üzerine Akkâ'yı kendilerine merkez yaparak İkinci Krallık adı altında 100 yıl daha bölgede kalmayı başardılar.¹⁵ Haçlıları bu topraklardan sürüp çıkarmak Memlûk Sultanı el-Eşref Halil'e kaldı. Sultan 18 Mayıs 1291'de Akkâ'yı ele geçirerek Haçlı Krallığı'na son verdi. Onların elinde bulunan Sûr şehri 14 Temmuz 1291'de, Beyrut ise 31 Temmuz 1291'de ele geçirildi. Böylece el-Eşref Halil sayesinde yüzyıllardır Yakındoğu bölgesini kana bulayan ve terör estiren Haçlı hâkimiyeti sona erdi.¹⁶

Yakındoğu'da kurulan son Haçlı Devleti Birinci Haçlı Seferi'nin bitiminden yıllar sonra bugün ki Lübnan topraklarında Trablusşam'da kurulan Trablus Haçlı Kontluğu oldu. Bu kontluğu Birinci Haçlı seferi reislerinden Güney-Fransızların lideri Raymond de St. Gilles'in oğlu Bertrand kurdu ama kontluğun manevi kurucusu aslında Raymond de St. Gilles idi. Zira Raymond kendisine ait bir devlet kurabilmek için çok uğraşmış ancak başarılı olamamıştı. Trablus'u kuşatmasına başladığı sırada hayatını kaybedince bu iş oğlu Bertrand tarafından gerçekleştirildi.¹⁷

Raymond St. Gilles Doğu'ya sefere çıkarken oğlu Bertrand'ı arkada bırakmış, topraklarının yönetimiyle görevlendirmişti. Ancak zamanla bu topraklarının kendisine bir şey kazandırmayacağını anlayan Bertrand babası Raymond'un mücadele ettiği topraklara gitmek istedi. 1108 yılı sonbaharında ailesi ile birlikte yanında atlı ve yaya kuvvet ve 40 gemiden oluşan bir donanma ile yola çıktı. Cenova Cumhuriyeti de ona, babasına ait Doğu'daki yerleri alması ve Trablus'u zapt edebilmesi için destek olacağını belirtti. Bertrand ve yanındakiler 1109 yılı Mart ayında Trablus'a geldi. Bertrand, Raymond de St. Gilles'in ölümünden bu tarafa Trablus kuşatması ile uğraşan akrabası Guillaume-Jordain'i bertaraf ettikten sonra Trablus kuşatmasına devam etti. Kudüs'te olduğu gibi Cenovalıların burada da yardımı görüldü. Trablus, Ammâr oğulları hanedanlığından henüz Fâtımîlere geçmiş ve Fâtımî Valisi Şerefüddeve tarafından idare edilmek-

¹⁵ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 145 vd.

¹⁶ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 250 vd.; Ali Aktan, "Memlûk-Haçlı Münasebetleri", *Belleten*, Sayı: 237, 63 (Ağustos 1999), s. 411 vd.

¹⁷ Küçüksipahioğlu, *a.g.e.*, s. 57 vd.

teydi. Vali kuşatmaya devam etmenin bir sonuç sağlamayacağını anladığından Kral I. Baudouin'e ve Bertrand'a haber göndererek teslim önerisinde bulundu. Şehri terk etmek isteyenlere aileleri ve eşyalarıyla birlikte müsaade edilmesi, kalmayı tercih edenlerin mülklerinin korunmasına karşılık konta yıllık belli miktarda para ödemeleri, kendisinin ise askerleriyle birlikte Dımaşk'a gitmesine izin verilmesi talepleri arasındaydı. I. Baudouin, bu öneriyi Bertrand ve ileri gelen asillerle istişare ettikten sonra kabul etti. Böylece Haçlılar 12 Temmuz 1109 tarihinde Trablus'a girdiler ve diğer pek çok örnekte gördüğümüz gibi her yeri yağmalamaya, halkın para, altın ve gümüş gibi değerli eşyalarını ele geçirmeye, kadınlara ve kızlara insanlık dışı muamelelerde bulunmaya başladılar.¹⁸ Ermeni kaynağı Urfalı Mateos'un dediği gibi "*her tarafı kana boyadılar ve yakıp yıktılar.*"¹⁹ Bir ilim merkezi olan İbn Ammâr Kütüphanesi'ni talan ederek sayısız kıymetli kitabı yok ettiler. Şehirde kalanların Haçlıların tebâsı olması kabul edilmesine rağmen bu sözlerinde durmayarak onları değişik cezalara çarptırdılar. Trablus'u alıp şehirde sükûneti sağladıktan sonra Bertrand, babasının yıllar boyunca isteyip bir türlü gerçekleştiremediği kontluğun kurucusu ve ilk kontu oldu. Bertrand'ın halefleri olan oğlu Pons, torunu II. Raymond ve II. Raymond'un oğlu III. Raymond topraklarını genişletmek için çabalamış ve Kudüs Haçlı Krallığı'nı metbû olarak tanıyarak kralın arzusunun göre hareket etmişlerdir. Yine bölgedeki siyasî anlaşmazlıklarda genellikle arkadaşları olan diğer Haçlı liderlerinin yanında yer almak suretiyle müşterek Hıristiyan gayeleri için çalışmaktan geri kalmamışlardır. Bu mücadeleleri sırasında dönemin en güçlü Türk liderleri ile karşılaşmış hatta onlara esir düşmekten de kurtulamamışlardır. Bertrand'ın oğlu Pons 1112 yılında kont olmasından 1137 yılındaki ölümüne kadar izlediği aktif politika ile kendi kontluk topraklarını genişletirken, ortak Hıristiyan düşüncesine hizmet etmekten vazgeçmemiştir. Musul Valisi Mevdûd'un 1113 yılı seferinde haçlıların yanında yer alması, Dımaşk'ı zapt etme girişiminde Kudüs kralı ve diğer haçlılarla birlikte hareket etmesi bu örneklerden bir kaçıdır. II. Raymond dönemin en güçlü Türk beylerinden Musul ve Halep hâkimi İmâdeddin Zengi'ye esir düşerken, oğlu III. Raymond'da İmâdeddin'in oğlu Nureddin Mahmud'a esir düşmüş ve 10 yılını Halep zindanında geçirmişti. Bununla birlikte her ikisi de serbest bırakılmış ve esaretleri süresince herhangi kötü bir eziyete maruz kalmamışlardı.²⁰ Haçlı tarihçisi Willermus Tyrensis III. Raymond'un esaretinden söz ederken "Raymond iyi eğitilmiş bir insandı, bu düşman elinde tut-

¹⁸ Küçüksipahioğlu, *a.g.e.*, s. 71 vd.

¹⁹ Urfalı Mateos, *Vekayinâme*, trc. H.Andreasyan, *Urfalı Mateos Vekayinâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)*, Ankara, 1987, s. 237.

²⁰ Küçüksipahioğlu, *a.g.e.*, s. 83 vd.

sakken elde ettiği bir başarıdır” demek suretiyle Raymond’un esirken aldığı eğitime dikkat çekmekteydi.²¹ III. Raymond Kudüs Haçlı Krallığı’nda Amariy’nin ölümünden sonra naip olarak görev aldı ayrıca Salâhaddin Eyyûbî ile siyâsi ve diplomatik ilişkiler kurdu. Hittîn Savaşı’nda Müslümanların kazanaçağını anlayarak savaş alanını terk eden III. Raymond savaş sonrası hastalanınca hiç çocuğu olmadığı için ülkesini Antakya Haçlı Prinkepsliği’ne bıraktı. Kısa süre sonra ölümü ile kontluk Antakya’nın yönetimi altına girdi. 1109 yılından 1187 yılına kadar kuzeydeki Haçlı devletleri ile güneydeki Haçlı devletleri arasında tampon vazifesi gören ve bu devletlerin devamı için gerekli desteği esirgemeyen Trablus Haçlı Kontluğu 1187’den itibaren Antakya Haçlı Prinkepsleri tarafından idare edildi. 26 Nisan 1289 yılında Memlûk Sultanı Kalavun’un Trablus’u ele geçirmesi ile Birinci Haçlı Seferi’nden sonra kurulan Trablus Haçlı Kontluğu sona ermiş oldu.²² Görüldüğü üzere Haçlı Seferleri süresince gerek Anadolu gerekse Yakınoğu topraklarında Haçlılarla mücadele ve bunları buldukları bütün bölgelerden uzaklaştırma Türkler sayesinde gerçekleşti.

200 yıllık süreç içinde Haçlılar ve Müslüman toplum Yakınoğu topraklarında birlikte ama düşmanca yaşadı. Bu hiç şüphesiz geldikleri andan itibaren Haçlıların Müslüman halka yaptığı insafsızca zulümle alakalıydı. Ele geçirdikleri şehirlerde uyguladıkları insanlık dışı kıyım, etrafı yağma etme, kıymet ve değer verilen manevi duyguları önemsememe, dini inançlara hiç ama hiç saygı göstermeme gibi durumlar Haçlıların bu bölgelerde davranış biçimi oldu. Hatta Doğu kilisesi mensupları da onların acımasız tutumundan payını aldı. Zira daha ilk başlardan itibaren bunlar Kutsal Mezar Kilisesi’nden ve bölgedeki manastırlardan atılarak mallarına el konuldu. Papa II. Urbanus Clermont’ta Haçlı Seferi çağrısı yaparken Doğu’da bulunan Hıristiyan din kardeşlerine yardımcı dile getirmekte ve onları Türklerden kurtarmalısınız demektedir. Oysa Urbanus’un haçlıları din kardeşlerini kurtarmaktan ziyade kovmayı, aforoz etmeyi ve öldürmeyi tercih etti. Üstelik ele geçirdikleri yerlerde kendi kiliselerini oluşturdu. Haçlıların Türk-İslâm dünyası ile ilişkisi genelde savaşlar şeklinde tezahür etti. Bununla birlikte siyasi, diplomatik ve ticari ilişkilerde zaman zaman görüldü. Ancak aralarında bilim ve felsefe alanında fazla ilişki olmadı. Türk-İslâm dünyası da bunlara ve bunlarla ilgili konulara pek merak duymadı.²³

²¹ Willermus Tyrensis, *RHC. occ.*, I, XXI, 5, s. 1010 vd., terc. Krey, II, s. 403-404. Krş. Küçüksipahiođu, *a.g.e.*, s. 167 vd.

²² Küçüksipahiođu, *a.g.e.*, s. 174 vd.

²³ Demirkent, *Haçlı Seferleri*, s. 277 vd.; aynı yazar, “Haçlı Seferleri Döneminde Yakınoğu Kültürünün Batı’ya Taşınması ve Bunun Avrupa Toplumuna Etkileri Üzerine”, *Haçlı Seferleri Tarihi, Makaleler, Bildiriler-İncelemeler*, İstanbul, 2007, s. 207 vd.